

Examen HAVO

2018

tijdvak 2
woensdag 20 juni
13.30 - 16.00 uur

tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 36 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Dit examen gaat over spectaculaire kunst, kunst die de aandacht trekt en kunst die wil verleiden. Kunstenaars, architecten en vormgevers werken daarbij soms op de grens van kunst en kitsch.

Bouwen om te bekoren

Vragen bij afbeelding 1 tot en met 7.

Op figuur 1 hieronder zie je een voorbeeld van een vroeg barokke kerk uit Italië: Il Gesù. De kerk werd eind zestiende eeuw gebouwd en staat in Rome.

figuur 1

Il Gesù

Op afbeelding 1 zie je Val-de-Grace, een kerk uit de Franse barok. Deze kerk staat in Parijs en is later gebouwd, in de tweede helft van de zeventiende eeuw. De architect François Mansart wilde een kerk die uitbundiger was dan het Italiaanse voorbeeld.

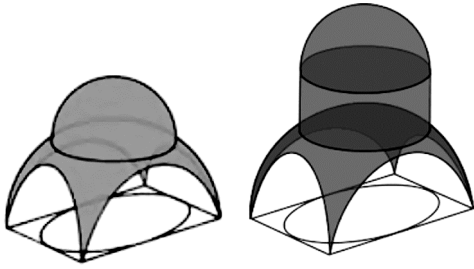
Vergelijk de voorgevel op afbeelding 1 met die op figuur 1.

De voorgevel van Val-de-Grace lijkt vergeleken met die van Il Gesù heel imponerend.

- 3p 1 Beschrijf drie aspecten van de gevel van Val-de-Grace die bijdragen aan het imponerende uiterlijk ervan.

Op figuur 2 zie je twee soorten koepelbouw: links zonder trommel en rechts met trommel. Het type met trommel is toegepast in Val-de-Grace.

figuur 2

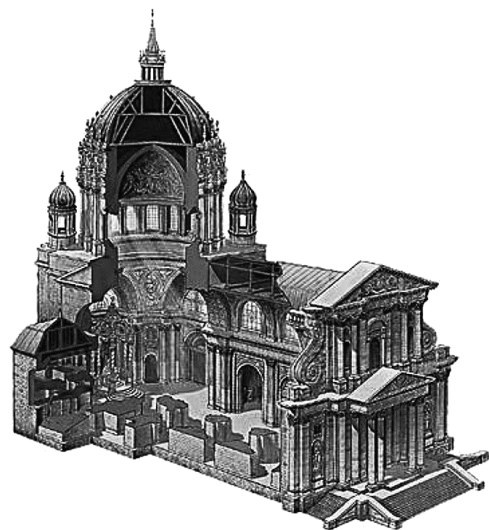

Op figuur 3 en 4 zie je de verhoogde koepel zoals die is toegepast in Val-de-Grace.

figuur 3

figuur 4

Het voordeel van een verhoogde koepel voor het exterieur is dat de kerk hoger wordt, zodat je die van een afstand goed kunt zien. Een verhoogde koepel biedt ook voordelen voor het interieur.

Bekijk figuur 4.

- 2p **2** Geef twee voordelen van de verhoogde koepelbouw voor het interieur van Val-de-Grace.

Op afbeelding 2 zie je de plafondschildering in de koepel. God is afgebeeld in de hemelopening en wordt omringd door allerlei Bijbelse figuren, zoals engelen en profeten.

De kunstenaar heeft de koepel zo geschilderd dat de blik van de beschouwer als vanzelf naar de hemelopening wordt gestuurd.

- 2p **3** Geef twee manieren waarop de blik naar de hemelopening wordt gestuurd.

Op afbeelding 3 zie je de beeldengroep die onder de koepel geplaatst is. De beeldengroep stelt de geboorte van Christus voor. Maria begroet het kind eerbiedig. Jozef reageert verrast op het bijzondere kind.

Op afbeelding 4 zie je Jozef. De kunstenaar heeft veel moeite gedaan om het gevoel van verrassing zo overtuigend mogelijk te verbeelden in de houding van Jozef.

Bekijk afbeelding 4.

- 2p **4** Beschrijf twee manieren waarop de houding van Jozef bijdraagt aan dit gevoel van verrassing.

De katholieke kerk had met het plaatsen van een dergelijke levensechte beeldengroep in de kerk een doel.

- 2p **5** Geef aan
- welk effect een dergelijke levensechte beeldengroep heeft op de gelovigen, en
 - welk doel de kerk hiermee wilde bereiken.

Architectenbureau FAT kreeg rond 2005 de opdracht om nieuwbouw te ontwerpen voor een voormalige arbeiderswijk in Manchester, Engeland. Op afbeeldingen 5, 6 en 7 zie je het nieuwbouwproject. FAT wilde de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren door meer sfeer in de straten te brengen en bij het ontwerpen van woningen rekening te houden met de persoonlijke smaak en huiselijke stijl van de (voormalige) inwoners van dit gebied.

In figuur 5, op de pagina hiernaast, zie je een impressie die FAT maakte van een alledaags interieur in de huiselijke stijl van de wijkbewoners. De impressie bestaat uit allerlei aspecten van een interieur die doorgaans als gezellig of sfeervol worden ervaren, zoals een open haard.

figuur 5

Bekijk figuur 5.

- 3p 6 Noem nog drie voorbeelden van dergelijke sfeervolle aspecten die je terugvindt in deze impressie.

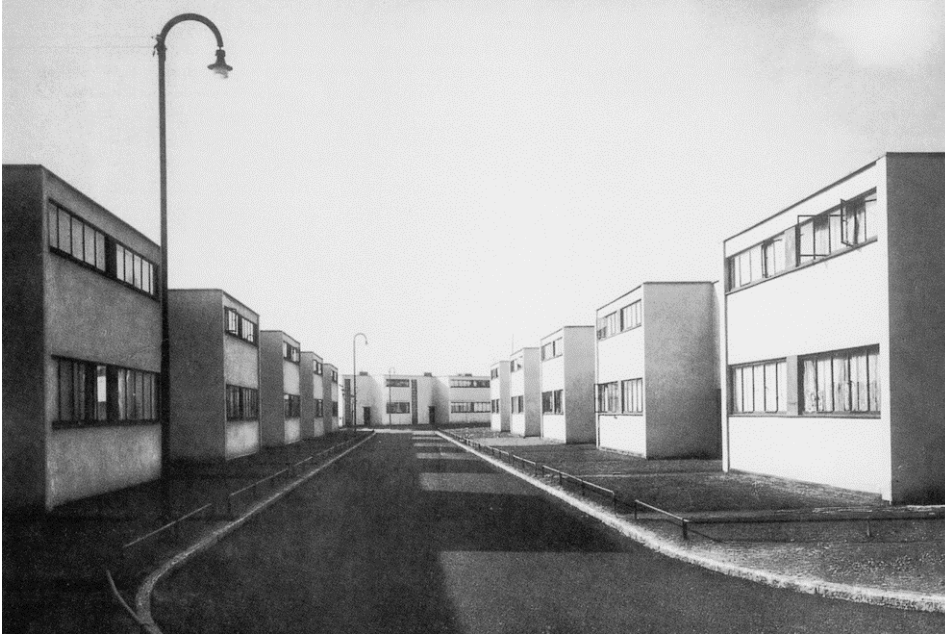
FAT nam deze impressie van een huiselijk interieur als uitgangspunt voor het ontwerpen van het **exterieur** van de nieuwbouwwoningen. Elke woning kreeg een eigen stijl en een huiselijke sfeer.

Bekijk afbeelding 5 en 6.

- 4p 7 Geef twee voorbeelden van het exterieur
- die duiden op een eigen stijl van de woningen, en
 - twee voorbeelden die duiden op een huiselijke sfeer.

FAT is de afkorting van Fashion, Architecture, Taste (mode, architectuur, smaak). Het bureau typeert zichzelf als dwars, als een groep architecten die op allerlei niveaus ingaat tegen gewoontes in de architectuur. Hun motto bij het ontwerpen is: "Kill the modernist in you!" (Dood de modernist in jezelf!).

figuur 6

Walter Gropius, woningbouwproject Törten, Dessau 1926-1928

Op figuur 6 zie je een voorbeeld van een modernistische woonwijk uit de jaren twintig van de vorige eeuw. Afgaand op het project in Manchester kun je stellen dat het FAT niet helemaal gelukt is om de modernist in henzelf te doden.

Bekijk afbeelding 5, 6 en 7.

2p **8** Geef twee argumenten die deze stelling ondersteunen.

De architectuurcriticus Hans Teerds vraagt zich af of het doel om de wijk in Manchester meer af te stemmen op de wensen van de inwoners wel is gehaald. Teerds: "Gaat de alledaagsheid van 'de straat' niet verloren? En bereikt men het doel: kan de bewoner zich nog identificeren met het resultaat?"

1p **9** Ben jij van mening dat FAT het doel om de wijk gezelliger en huiselijker te maken gehaald heeft? Ondersteun je mening met een argument.

Man en vrouw

Vragen bij afbeelding 8 tot en met 12.

Op figuur 7 zie je een portret van een verloofd paar dat Pieter Codde schilderde in 1634.

figuur 7

Het paar liet zich vereeuwigen als voorname, zelfbewuste burgers.

Bekijk figuur 7.

- 2p **10** Beschrijf twee aspecten van de voorstelling waaruit het voorname en/of zelfbewuste blijkt.

In de zeventiende eeuw werden in Nederland veel portretten, groepsportretten en huwelijksportretten geschilderd. Dat hing samen met de kunstmarkt, die hier anders was dan in zuidelijke baroklanden als Frankrijk en Italië.

- 2p **11** Leg uit
- dat juist in Nederland de portretkunst door de kunstmarkt tot bloei kwam, en
 - waardoor het aanbod van genres op de Nederlandse kunstmarkt heel divers werd (stillevens, landschappen, genrestukken).

Op afbeelding 8 zie je *Het joodse bruidje*, dat Rembrandt omstreeks 1665 schilderde. Een man en een vrouw lieten zich, in historische kostuums, afbeelden als Bijbelse personages. Het werk krijgt daardoor een andere betekenis dan het portret van het echtpaar op figuur 7.

Rembrandts schilderij toont de intimiteit van de liefde.

1p 12 Geef aan hoe je dat kunt afleiden uit de **voorstelling**.

2p 13 Beschrijf twee manieren waarop de **vormgeving** de intimiteit versterkt.

In *Het joodse bruidje* paste Rembrandt een vrije, losse manier van schilderen toe.

Bekijk afbeelding 8 en het detail op afbeelding 9.

3p 14 Beschrijf drie verschillende manieren waarop Rembrandt verf aanbrengt in dit werk, en geef steeds aan welk effect hij daarmee bereikte.

Op afbeelding 10 zie je *De kus* uit 1908 van de Oostenrijkse schilder Gustav Klimt.

De man en vrouw vormen een eenheid, die versterkt wordt door de vormgeving.

1p 15 Geef met een voorbeeld aan hoe de vormgeving die eenheid versterkt.

Ondanks die eenheid zijn de figuren toch goed van elkaar te onderscheiden. Klimt maakt in de decoratie duidelijk verschil tussen het mannelijke en vrouwelijke.

2p 16 Leg uit op welke manier dit verschil in de decoratie te zien is.

Het werk van Klimt behoort tot de Jugendstil.

2p 17 Noem twee kenmerken van de Jugendstil die je ziet in het werk op afbeelding 10.

Op afbeelding 11 zie je een schilderij van de Amerikaanse illustrator James Avati uit 1950. Het is gebruikt voor het omslag van het boek op afbeelding 12. Avati maakte dit soort ontwerpen voor honderden pocketboeken. De omslagen moesten een miljoenenpubliek verleiden de boeken te kopen.

Een spannende voorstelling op het omslag van een boek verleidt het publiek tot aankoop.

2p 18 Leg uit

- wat de voorstelling op afbeelding 11 zo spannend maakt, en
- waarom een dergelijke voorstelling verleidt tot aankoop.

Avati kreeg pas heel laat een overzichtstentoonstelling in een museum. Zijn werk werd in de jaren vijftig niet serieus genomen door de kunstwereld.

- 2p 19 Geef twee redenen waarom zijn schilderijen destijds door de kunstwereld niet serieus werden genomen.

Woest aantrekkelijk

Vragen bij afbeelding 13 tot en met 15.

Op afbeelding 13 zie je *Jacht op krokodil en nijlpaard*, rond 1616 gemaakt door de Vlaamse schilder Peter Paul Rubens.

Dit jachttafereel was voor een beschouwer uit de zeventiende eeuw nogal exotisch. Het nijlpaard en de krokodil bijvoorbeeld, waren dieren die vrijwel niemand kende omdat ze in de Nederlanden niet voorkwamen.

- 3p 20 Noem **nog** drie voorbeelden uit het jachttafereel die het zo exotisch maken.

Rubens verbeeldt het moment waarop de opgejaagde dieren omsingeld zijn door jagers. De nauwe omsingeling maakt de voorstelling spectaculair.

- 3p 21 Noem **nog** drie aspecten van de voorstelling die bijdragen aan het spectaculaire karakter ervan.

Rubens schildert een heel dynamisch jachttafereel. Die indruk van dynamiek bereikt hij onder andere door de compositie.

- 2p 22 Beschrijf de manier waarop de compositie bijdraagt aan die sterke dynamiek.

Walter van Beirendonck is een Belgische modeontwerper die bekendstaat om zijn eigenzinnige en spectaculaire ontwerpen. In 2011 werd naar aanleiding van zijn dertigjarig jubileum als ontwerper in het Modemuseum in Antwerpen een overzichtstentoonstelling van zijn werk geopend.

De fotomuur op afbeelding 14 toont modellen die ontwerpen uit verschillende collecties van Van Beirendonck dragen. Afbeelding 15 toont een gedeelte van de fotomuur.

Bekijk afbeelding 15.

Van Beirendonck maakt in zijn werk ongewone combinaties. Hij zegt: "Ik breng elementen samen waartussen geen verband bestaat."

3p **23** Geef drie voorbeelden van ongewone combinaties:

- één voorbeeld gelet op kleur,
- één voorbeeld gelet op motief, en
- één voorbeeld gelet op accessoires.

Van Beirendonck maakte de fotomuur samen met Nick Knight, een beroemd fotograaf en regisseur van videoclip. De titel van dit werk is *Walters Wild Knights*. 'Knights' betekent ridders, maar in het Engels klinkt 'knights' hetzelfde als 'nights': nachten.

2p **24** De modellen wekken de indruk van een groep wilde ridders of strijders. Leg aan de hand van twee voorbeelden uit waardoor de indruk van wilde ridders of strijders ontstaat.

Een criticus schrijft dat de groepsfoto op afbeelding 15 een sterke boodschap uitdraagt die voor veel van het werk van Van Beirendonck geldt: "Live, break free, be different!" ("Leef, bevrijd jezelf, wees anders!") De dragers van zijn mode worden aangespoord zich te bevrijden van iets.

Bekijk afbeelding 15.

2p **25** Leg aan de hand van de afbeelding uit:

- waarvan de dragers van Van Beirendoncks mode zich zouden moeten bevrijden, en
- op welke manier de mode van Van Beirendonck bijdraagt aan die bevrijding.

Met sommige collecties brengt Van Beirendonck serieuze en maatschappelijk gevoelige onderwerpen onder de aandacht, zoals aids, klimaatverandering of discriminatie, zoals je kunt zien op figuur 8.

figuur 8

Hoe serieus en gevoelig het onderwerp ook is, Van Beirendoncks mode is altijd spectaculair en over the top.

- 1p 26 Ben jij van mening dat spectaculaire mode een goede manier is om een maatschappelijk gevoelig onderwerp onder de aandacht te brengen? Ondersteun je mening met een argument.

Borden en schotels

Vragen bij afbeelding 16 tot en met 21.

Vanaf het midden van de achttiende eeuw nam onder de adel en de gegoede burgerij de vraag naar exclusief serviesgoed enorm toe. Om aan die vraag te voldoen verschenen er steeds meer aardewerkfabrieken, zoals die van de beroemde keramist en ondernemer Josiah Wedgwood.

Catharina de Grote, tsarina van Rusland, bestelde rond 1770 een bijna duizenddelig eetservies bij Wedgwood. Het zogenaamde Groene Kikkerservies was bestemd voor haar nieuwe zomerpaleis. Het servies werd genoemd naar het gebied waar het paleis stond.

Op afbeelding 16 zie je een dinerbord uit dit kikkerservies. De manier waarop de kikker is verwerkt in de randdecoratie benadrukt de voorname status van het servies.

- 2p **27** Noem twee manieren waarop de randdecoratie met kikker de voorname status van het servies benadrukt.

Het servies is gedecoreerd met voorstellingen van Engelse landschappen en gotische monumenten. Speciale decorateurs brachten de honderden verschillende voorstellingen met de hand aan.

Deze voorstellingen, van Engelse landschappen en monumenten, werden ontleend aan bekende kunstwerken.

- 2p **28** Geef hiervoor twee redenen.

Op afbeelding 17 en 18 (detail) zie je een bord uit 1853 ontworpen door de Franse keramist Charles Jean Avisseau. Hij maakte deel uit van een groep kunstenaars en intellectuelen die zich, mede door het werk van natuuronderzoekers zoals Charles Darwin, lieten inspireren door de levende natuur.

Het bord heeft de levende natuur in en rond een meertje als onderwerp. Een stuk servies zoals een bord of schotel leent zich goed voor de uitwerking van dit onderwerp.

- 2p **29** Noem twee redenen waarom een bord of schotel zich goed leent voor uitwerking van het onderwerp 'natuur in en rond een meertje'.

Op veel borden is de natuur geïdealiseerd en lieflijk weergegeven. Op het bord van Avisseau is de natuur wild voorgesteld.

Bekijk afbeelding 17 en 18.

2p **30** Noem twee aspecten van de voorstelling waaruit die wilde natuur blijkt.

Stelling: De wilde natuur als onderwerp voor dit soort handgemaakt servies komt voort uit verzet tegen de oprukkende industrialisatie.

1p **31** Geef een argument die deze stelling ondersteunt.

Het bord is gemaakt van klei die is gebakken en daarna geglaazuurd. Glazuur zorgt ervoor dat het voorwerp waterdicht wordt.

1p **32** Noem nog een praktische functie van glazuur.

Het glazuur heeft ook een decoratieve functie. Bij de bladeren op het bord is te zien dat de glazuurschildering bijdraagt aan de levensechte voorstelling van de bladeren.

Bekijk het detail op afbeelding 18.

2p **33** Leg met twee voorbeelden uit dat de glazuurschildering bijdraagt aan de levensechtheid van de bladeren.

Op afbeelding 19 en 20 zie je dinerborden uit het servies *Hybrid* (2011-2015) van het Italiaanse ontwerperscollectief CTRLZAK. Voor *Hybrid* werden delen van Chinees servies gecombineerd met delen van Europees servies.

Bekijk afbeelding 19 en 20.

Ondanks het feit dat de helften niet op elkaar aansluiten, zijn ze met zorg uitgekozen en samengevoegd, waardoor ze toch een eenheid vormen.

2p **34** Noem twee aspecten van de voorstelling waaruit die eenheid blijkt.

De borden op afbeelding 19 en 20 maken deel uit van een groot servies dat gemaakt is volgens hetzelfde concept. Je ziet meer stukken uit dit servies op afbeelding 21.

Bekijk afbeelding 19, 20 en 21.

Het lijkt alsof steeds twee helften van bestaande serviesstukken aan elkaar gelijmd zijn. Toch is dit niet erg waarschijnlijk.

2p **35** Geef hiervoor twee argumenten.

Let op: de laatste vraag van dit examen staat op de volgende pagina.

De visie van CTRLZAK is: "Wij geloven dat we in een eeuw van globalisering leven waar uitingen van een nieuwe hybride (gemengde) cultuur nodig zijn. Om dat te kunnen bereiken moeten we eerst onze wortels onderzoeken."

2p 36 Leg uit hoe deze visie van CTRLZAK tot uitdrukking komt in hun servies *Hybrid*.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.